

Рекомендації щодо створення осередків (просторів) психологічної підтримки на базі центрів професійного розвитку педагогічних працівників

2024

**Рекомендовано до використання
рішенням Методичної ради державної установи «Український
інститут розвитку освіти»
(протокол №3 від 12 листопада 2024 року)**

Розробники:

Дєдов О., психолог Комунальної установи «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» Хотинської міської ради Чернівецької області;

Новик І., методист відділу професійного розвитку педагогічних працівників державної установи «Український інститут розвитку освіти», кандидат педагогічних наук.

Рецензенти:

Хартман Олена, старший науковий співробітник лабораторії психології дошкільника Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України, кандидат психологічних наук;

Романовська Діана, завідувач науково-методичного центру практичної психології та соціальної роботи КЗ «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області», кандидат психологічних наук.

Рекомендації щодо створення осередків (просторів) психологічної підтримки на базі центрів професійного розвитку педагогічних працівників / О. Дєдов, І. Новик. Київ : УІРО, 2024. 24 с.

Зміст рекомендацій розкривають вимоги створення осередків психологічної підтримки на базі центрів професійного розвитку педагогічних працівників. Охарактеризовано необхідність створення таких осередків з урахуванням таких аспектів як: вплив війни на психічне здоров'я учасників освітнього процесу, професійне вигорання педагогів, адаптацію дітей, зокрема і тих, що мають статус ВПО, а також важливість підтримки батьків здобувачів освіти. Розкрито практичні аспекти створення таких осередків: описано вимоги до приміщень, структуру діяльності осередків, форми психологічної підтримки (консультації, тренінги, групова робота). Рекомендації базуються на результатах досліджень та чинних нормативних документах України у сфері освіти.

Рекомендації призначені фахівцям центрів професійного розвитку педагогічних працівників, педагогічним працівникам закладів загальної середньої та дошкільної освіти.

© Дєдов О., Новик І. 2024

© Державна установа «Український інститут розвитку освіти», 2024

Зміст

Загальні підходи

Мета і завдання створення осередків (просторів) психологічної підтримки

Основні напрями діяльності осередків (просторів) психологічної підтримки

Вимоги до облаштування просторів психологічної підтримки

Матеріально-технічне оснащення осередку (простору) психологічної підтримки

Обладнання групового психологічного простору

Кадрове забезпечення осередків (просторів)

Прикінцеві настанови

Використані джерела

Передмова

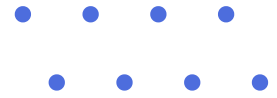
Розроблені рекомендації встановлюють базові вимоги до розташування, обладнання та функціонування осередку (простору) психологічної підтримки на базі центрів професійного розвитку педагогічних працівників (далі – ЦПРПП). Їхня мета – забезпечити оптимальні умови для надання психологічної підтримки педагогічним працівникам закладів освіти задля збереження і зміцнення психічного та ментального здоров'я усіх учасників освітнього процесу.

Дані рекомендації узгоджуються з чинними законами та нормативно-правовими актами України, що регулюють процес надання психологічної підтримки та допомоги населенню.

У рекомендаціях терміни вживаються у таких значеннях:

- **осередок (простір) психологічної підтримки** – спеціально організоване місце (приміщення) для надання психологічної підтримки, консультування та забезпечення супроводу педагогічних працівників закладів освіти;
- **учасники освітнього процесу** – здобувачі освіти (діти дошкільного віку, учні), педагогічні працівники, батьки здобувачів освіти та/або особи, які їх замінюють;
- **педагогічні працівники закладів освіти** – особи, які здійснюють педагогічну діяльність та посади яких віднесено до педагогічних, згідно з [Переліком посад педагогічних та науково-педагогічних працівників](#), затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 14 червня 2000 року № 963.

Загальні підходи

Створення осередків психологічної підтримки (просторів) в Україні є важливим і актуальним завданням, що пов'язано з появою низки соціальних, емоційних та психічних викликів, з якими постійно зіштовхуються учасники освітнього процесу.

Серед ключових причин, чому такі осередки необхідні, є:

емоційні виклики, пов'язані з війною та кризовими подіями (учасники освітнього процесу є суб'єктами, які постраждали та продовжують страждати від війни через втрати, переселення, страх і невизначеність. Фахівці у психологічних осередках (просторах) допоможуть їм впоратися з травматичними подіями, емоційною нестабільністю, тривожними розладами, депресією чи іншими психологічними проблемами);

потреба у психологічній підтримці здобувачів освіти (після карантину, дистанційного навчання, а також викликів воєнного часу у здобувачів освіти часто виявляють ознаки стресу, втоми та апатії. Психологічна підтримка від педагогічних працівників допоможе дітям краще адаптуватися до освітнього процесу, покращить їх емоційне здоров'я, мотивацію та концентрацію);

професійне вигорання педагогічних працівників (педагоги стикаються з надмірним навантаженням, професійним вигоранням, тривогою та стресом через зміни в навчальних (освітніх) програмах, вимогами адаптації до нових форматів навчання та зростаючий рівень відповідальності. Осередки (простори) психологічної підтримки для педагогів допоможуть покращити їх емоційний стан, запобігти професійному вигоранню, а також впливатиме на підвищення рівня психологічної грамотності та культури серед здобувачів освіти, їхніх батьків);

запит батьків або осіб, які їх замінюють на підтримку з питань виховання, навчання та розвитку дітей (батьки часто відчують стрес через зміни, які відбуваються з їхніми дітьми (кризові періоди, адаптація до закладів освіти, стрес тощо), особливо в умовах невизначеності. Педагогічними працівниками закладів освіти може надаватися психологічна допомога батькам. Вона може включати консультації щодо підтримки дітей, їхньої адаптації до стресових ситуацій, управління емоціями тощо);

необхідність запобігання булінгу та конфліктам у освітньому середовищі (стрес і емоційне напруження можуть посилювати конфлікти в закладах освіти. Фахівці осередків (просторів) психологічної підтримки можуть надавати консультації, проводити тренінги та групові заняття для вирішення конфліктів, розвитку навичок комунікації та запобігання булінгу серед учасників освітнього процесу);

запити щодо підвищення рівня психологічної грамотності та культури учасників освітнього процесу (створення таких осередків (просторів) сприятиме

поширенню знань про збереження психічного та ментального здоров'я, стратегії управління стресом, розвитку емоційного інтелекту та навичок самоусвідомлення як серед педагогів, так і серед здобувачів освіти та їхніх батьків) та інше.

Зазначимо, що відповідно до Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII ст. 54. п.2. «педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники зобов'язані сприяти розвитку здібностей здобувачів освіти, формуванню навичок здорового способу життя, дбати про їхнє фізичне і психічне здоров'я», крім того, у наказі МОН від 22.05.2018 № 509 «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України» визначено, що практичні психологи та соціальні педагоги закладів освіти здійснюють супровід здобувачів освіти.

Проте не варто забувати, що провідну роль у підтримці позитивного емоційного стану здобувачів освіти відіграє гармонійний психоемоційний стан саме педагога.

Відповідно до п. 8.4 [Положення про центр професійного розвитку педагогічних працівників](#) центр відповідно до покладених на нього завдань надає психологічну підтримку педагогічним працівникам [1].

Звертаємо увагу, що цільовою аудиторією, з якою взаємодіють фахівці ЦПРПП, є виключно педагогічні працівники закладів дошкільної та загальної середньої освіти. Оскільки педагоги взаємодіють зі здобувачами освіти, їхніми батьками, то створення таких осередків (просторів) психологічної підтримки на базі ЦПРПП буде обґрунтованим і дієвим рішенням для захисту і підтримки психічного та ментального здоров'я усіх учасників освітнього процесу.

Усі фахівці центру можуть надавати психологічну підтримку в різних формах, включаючи консультаційні послуги, групові/індивідуальні обговорення, психологічну просвіту та інформування, проте особлива роль відводиться психологам.

Функціональні обов'язки психологів центрів не дублюють обов'язки практичних психологів закладів освіти, оскільки спрямовані на психологічну підтримку професійного розвитку педагогічних працівників громади.

Психологічна підтримка педагогів надзвичайно важлива, особливо у сучасних умовах воєнного стану, коли педагоги стикаються із тривалим стресом, нестабільністю, високим навантаженням і суспільними вимогами, а також із складнощами у взаємодії зі здобувачами освіти та їхніми батьками, що часто загострюються на фоні подій в країні.

У липні-серпні 2024 року державною установою «Український інститут розвитку освіти» проведено опитування серед фахівців ЦПРПП, директорів закладів освіти, педагогів та батьків здобувачів освіти щодо виявлення особливостей здійснення психологічної підтримки учасників освітнього процесу.

Результати опитування показали, що 63% педагогів мають потребу в отриманні систематичної та комплексної психологічної підтримки. Найбільш актуальним є питання щодо удосконалення психологічної компетентності та набуття практичного досвіду з надання психологічної підтримки іншим особам, про це зазначили 51,8% опитаних педагогів та 61,2% директорів. Також 55,2% педагогічних працівників та 62,8% директорів закладів освіти мають потребу у вивченні питання як правильно побудувати взаємодію з колегами, дітьми, батьками для надання ефективної психологічної підтримки.

Анкетування фахівців ЦПРПП засвідчило, що 32,6% працівники систематично надають психологічну підтримку педагогам, 37,2% – періодично, 20,9% – дуже рідко, що може свідчити про відсутність фахівців, приміщень тощо. Працівники ЦПРПП частіше надають консультації (74,4%). Відповідно до вимог щодо організації консультацій, їх проведення здійснюється у спеціально створених приміщеннях задля ефективної психологічної підтримки та взагалі професійної діяльності психолога. Тому серед опитаних респондентів 60,5% вважають важливим і доцільним створення осередків (просторів) психологічної підтримки педагогічних працівників у громаді саме на базі ЦПРПП.

Таким чином, створення осередків (просторів) психологічної підтримки для учасників освітнього процесу в Україні є важливим кроком для подолання сучасних викликів, пов'язаних із війною, кризою, змінами в освітній системі та іншими стресовими факторами.

В осередку (просторі) психологічної підтримки можуть надаватися додаткові платні послуги згідно з законодавством України.

У своїй діяльності осередок керується Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про повну загальну середню освіту», іншими законодавчими актами, нормативними актами Міністерства освіти та науки України, Положенням та Статутом ЦПРПП, наказами директора ЦПРПП, розпорядженнями засновника.

Для функціонування таких осередків (просторів) на базі ЦПРПП засновник має забезпечити необхідні організаційні, фінансові та матеріальні умови

Приміщення, обладнання, майно осередку утримуються ЦПРПП у безстроковому користуванні та оперативному управлінні.

Мета і завдання створення осередків (просторів) психологічної підтримки

Метою діяльності осередку (просторів) є:

- підтримка педагогічних працівників закладів освіти щодо покращення їхнього емоційного, психічного та ментального здоров'я, формування здатності долати та/або протидіяти стресовим ситуаціям, розвиток навичок саморегуляції задля психологічної підтримки учасників освітнього процесу.

Основними завданнями осередку (простору) є:

- надання психологічної підтримки педагогічним працівникам закладів освіти;
- сприяння зміцненню психічного та ментального здоров'я педагогічних працівників у кризових умовах сьогодення;
- розвиток психологічної компетентності педагогів;
- профілактика професійного та емоційного вигорання педагогічних працівників;
- подолання психологічних бар'єрів і труднощів у професійній діяльності;
- створення безпечного та комфортного середовища для відновлення психічного та ментального здоров'я;
- формування психологічної готовності до пошуку рішень в кризових/конфліктних ситуаціях;
- розроблення та апробація методів та методик, що сприятимуть покращенню стресостійкості, резильєнтності;
- просвітницька робота, психологічна та емоційна підтримка задля підвищення якості освіти;

- підвищення рівня психологічної грамотності та культури учасників освітнього процесу;
- ресурсна підтримка підвищення кваліфікації педагогічних працівників із психологічних напрямів;
- психологічний супровід неперервного професійного розвитку педагогічних працівників.

Осередок (простір) створюється для надання підтримки педагогічним працівникам та їх супровід у відновленні психічного та ментального здоров'я, подоланні професійних труднощів, знятті емоційного та психологічного навантаження, розвитку стресостійкості та запобіганні емоційному вигоранню. Діяльність такого осередку в громаді сприятиме покращенню психологічного клімату в освітніх колективах, підвищенню рівня мотивації та задоволення роботою, що, у свою чергу, позитивно вплине на якість освітнього процесу.

Детальніше про особливості здійснення психологічної підтримки педагогічних працівників фахівцями ЦПРПП, а саме: визначення, основні напрями та завдання психологічної підтримки, зміст професійної діяльності психолога центру подано у брошурі «Психологічна підтримка педагогічних працівників» (автор О.Стягунова) [2].

Основні напрями діяльності осередків (просторів) психологічної підтримки

Напрями діяльності осередку (простору) зумовлені потребами підтримки й відновлення психічного та ментального здоров'я педагогічних працівників, формування психологічної грамотності та культури в учасників освітнього процесу і передбачають:

створення психологічно безпечного середовища;

посилення м'яких навичок («Soft Skills»): зміцнення позитивного ставлення до себе та до оточення, розвиток навичок самопізнання, саморегуляції, комунікації та співпраці, міжособистісного розуміння, формування іміджу особистості, управління конфліктами, взаємодія і взаємовідносини, командотворення тощо;

посилення м'яких навичок («Soft Skills»): зміцнення позитивного ставлення до себе та до оточення, розвиток навичок самопізнання, саморегуляції, комунікації та співпраці, міжособистісного розуміння, формування іміджу особистості, управління конфліктами, взаємодія і взаємовідносини, командотворення тощо;

розвиток здатності до підтримки та відновлення психічного та ментального здоров'я: самоконтроль, емоційна регуляція, стресостійкість, мотивація і самомотивація, резильєнтність, вибір і прийняття рішень, адаптивність тощо;

✓ **розвиток лідерського потенціалу:** мистецтво планування і розробки заходів, керування часом й становлення лідерської позиції;

✓ **зміцнення національної самосвідомості:** формування ціннісних орієнтацій, гідності, самоусвідомлення і самооцінки, життєтворчості, критичного та творчого мислення; усвідомлення цінностей і пріоритетів у професійній діяльності тощо;

✓ **формування професійної ідентичності:** визначення життєвої мети і планування майбутнього, аналіз проблем і прийняття виважених рішень, персоналізація й самоорганізація, формування вміння справлятися самому зі стресовими ситуаціями та швидко надавати допомогу іншим, розвиток практичних навичок надання першої психологічної допомоги тощо.

Основними формами діяльності осередку (простору) є:

- надання консультаційних послуг;
- психологічне консультування;
- психологічна просвіта;
- адаптація вже існуючих та розроблення нових діагностичних матеріалів і технологій;
- реалізація психологічних технологій, методів, підходів;
- надання методичної допомоги педагогам і практичним психологам з питань психології;
- співпраця з психологічними службами, організаціями, волонтерами, фахівцями у сфері психічного та ментального здоров'я, закладами освіти, установами, компаніями, у тому числі міжнародними щодо надання психологічної підтримки педагогам.

На базі осередку (простору) може надаватися психологічна підтримка за видами роботи практичного психолога в індивідуальній та груповій формах – психологічна діагностика, психологічна просвіта та інформування, психологічне консультування, психологічна підтримка і супровід.

Психологічна діагностика – оцінка актуального психологічного стану та індивідуально-психологічних особливостей особи, визначення її потреб та оптимальних методів психологічної підтримки.

Психологічна просвіта та інформування – інформування педагогічних працівників щодо вдосконалення їхньої психологічної компетентності та психологічної культури; надання самодопомоги та першої психологічної підтримки іншим особам, а також можливості отримувати професійну психологічну підтримку в разі потреби.

Психологічне консультування – комплекс заходів, які здійснюються психологом і спрямовані на надання інформаційних послуг з питань психології, емоційної підтримки, допомоги у прийнятті усвідомлених рішень та оцінки власних психологічних ресурсів для зміни поведінки.

Психологічна підтримка і супровід – система соціально-психологічних способів і методів, застосування яких сприяє соціально-професійному самовизначенню особистості в ході відновлення її здібностей, ціннісних орієнтирів і самосвідомості, підвищенню її конкурентоспроможності та адаптовності, подоланню стресових та інших складних життєвих ситуацій і запобіганню виникненню психологічних кризових станів.

Види послуг із психологічної підтримки визначаються за результатами психологічної діагностики, з урахуванням індивідуальних потреб осіб та запиту

Вимоги до облаштування просторів психологічної підтримки

Осередок психологічної підтримки повинен мати два приміщення: індивідуальний кабінет психолога та простір для групової роботи. Кімнати розташовуються у зручному для відвідувачів місці. На видному місці розміщується графік роботи, затверджений директором установи/закладу.

Під індивідуальний кабінет відводиться кімната площею не менш як 12 кв. м., а для групової роботи – приміщення площею не менше 4 кв. м. на особу, але не менше 24 + 2 кв.м.

Оформлення психологічного кабінету повинно відповідати рекомендованим санітарно-гігієнічним, технічним нормам (освітлення, температура, вологість, швидкість руху повітря) та естетичним вимогам.

Осередок психологічної підтримки розташовується в приміщеннях з достатнім природним та штучним освітленням, звуковою ізоляцією, необхідною кількістю розеток. Кімнати повинні забезпечувати психотерапевтичний ефект. Підвищенню комфортності сприяють кімнатні рослини, акваріуми, зображення природи тощо.

Для кращого розсіювання та відбиття світла рекомендується фарбувати стелю у білий колір. Якщо вікна у приміщенні виходять на сонячний бік, то стіни оформляють у прохолодні тони: блакитний, зеленуватий, салатний. Для приміщень з вікнами, орієнтованими на північ, північний захід, північний схід, більше підходять кольори теплої гами: жовтуватий, світло-оранжевий, пісковий.

Підлога, незалежно від матеріалу, з якого вона зроблена, повинна мати темніший колір, ніж стіни.

Приміщення варто оформляти з урахуванням вимог сучасного дизайну. При оформленні осередку (простору) рекомендується створення кольоро-світлової композиції з урахуванням психофізіологічного ефекту кольорів.

Пристосоване приміщення має опалюватися безпечним способом і відповідати правилам пожежної безпеки, мати запасний вихід, укриття (у разі його відсутності, укриття має бути розташоване на відстані не більше 500 м.).

Матеріально-технічне оснащення осередку (простору) психологічної підтримки

Індивідуальний кабінет психолога рекомендується укомплектувати:

- **меблями:** письмовий та журнальний стіл, стільці, 2-3 крісла, шафи секційні для зберігання книг, навчально-методичних матеріалів, довідково-інформаційної документації, архіву тощо; сейфом для зберігання обліково-статистичної документації та документації для службового користування; килимами для підлоги та пілотяг для їх чищення;
- **оргтехнікою:** комп'ютером/ноутбуком зі стабільним Інтернет-з'єднанням, принтером, ліцензійним програмним забезпеченням, сканером/ксероксом, диктофоном, аудіо-, відеотехнікою, діагностичними засобами, проєкційною апаратурою та пристроями для її використання (екран, зашторювання, пульт дистанційного управління та ін.), кольорово-освітлювальною системою, освіжувачем та іонізатором повітря, засобами зв'язку тощо;
- **канцелярським приладдям:** папером (білим та кольоровим) форматом А-4, блокнотами А-3, фліп-чартом, маркерами, фломастерами, матеріалами для творчих і арт-терапевтичних занять (клей, пластилін, глина, фарби, іграшки та ін.) тощо.

Обладнання групового психологічного простору

Робочі місця для учасників і психолога обладнуються відповідно до вимог організації праці психолога, ергономіки, з дотриманням правил техніки безпеки. Облаштування групового психологічного простору залежить від напрямів діяльності у ньому:

- **психодіагностична психологічна консультація.** Робочі місця – мобільні модульні столи, які зручно переміщати по кабінету. З шаф рекомендуємо використовувати секції, що мають пересувні полицки і напівполички;
- **робота, просвіта, психотерапія.**

- **психологічні тренінги, практикуми, розвантаження, психотерапія.** Приміщення устатковується до 10-12 м'якими кріслами, килимом для підлоги, м'якими модульними пуфами, природно-декоративними елементами (рослини, акваріуми, фонтани) тощо.

Відповідно розмір приміщення осередку (простору) має бути достатнім для організації функціональних зон за напрямками діяльності. Осередок (простір) психологічної підтримки може облаштовуватись і іншим устаткуванням, виходячи зі специфіки діяльності та функціонального призначення. Змістове наповнення осередку оснащується навчально-методичними посібниками, методичними рекомендаціями, тестовими методиками, діагностичним інструментарієм, бланками, допоміжними матеріалами.

Звертаємо увагу, що створені осередки (простори) психологічної підтримки обов'язково повинні відповідати принципу доступності. Це означає, що осередок має бути адаптований до потреб різних відвідувачів, незалежно від своїх фізичних, когнітивних або інших особливостей.

Облік товарно-матеріальних цінностей осередку (простору) психологічної підтримки здійснюється в установленому порядку.

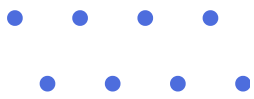
Кадрове забезпечення осередків (просторів)

Наявність штатних психологів в ЦПРПП для роботи в осередках (просторах) психологічної підтримки є критично важливою для забезпечення доступної та якісної психологічної допомоги. Особливо це актуально в умовах сучасних викликів, таких як наслідки воєнних дій на території України.

На посади психологів для роботи в осередках (просторах) психологічної підтримки у ЦПРПП приймаються особи, які:

- мають вищу психологічну освіту та/або професійну кваліфікацію;
- вільно володіють державною мовою (для громадян України) або володіють державною мовою в обсязі, достатньому для спілкування (для іноземців та осіб без громадянства);
- не мають судимості за вчинення злочину, зокрема за злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи;
- володіють навичками з надання домедичної і психологічної допомоги;
- мають моральні якості, фізичний та психічний стан здоров'я, що дозволяє виконувати професійні обов'язки;
- ознайомлені під підпис з установчими документами, правилами внутрішнього розпорядку ЦПРПП, посадовою інструкцією, нормами професійної етики;
- попередньо пройшли інструктаж, навчання та перевірку знань з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності;
- подали всі передбачені законодавством документи.

Здійснення напрямів діяльності осередку (простору) психологічної підтримки може відбуватися шляхом залучення волонтерів, студентів-психологів, фахівців із психічного та ментального здоров'я та ін.

Важливо забезпечити професійний розвиток та підвищення кваліфікації (наприклад, систематична робота в супервізійних або інтервізійних групах) психологів ЦПРПП, що дозволить суттєво знизити розвиток професійного вигорання й самих фахівців ЦПРПП, сформувати коло підтримки та зняти емоційне напруження.

Прикінцеві настанови

Створення осередків (просторів) психологічної підтримки на базі ЦПРПП дозволить системно надавати психологічну підтримку і здійснювати психологічний супровід педагогічних працівників закладів освіти, сприяти їхньому відновленню та професійному розвитку, що безпосередньо впливатиме на всіх учасників освітнього процесу. Пріоритетним у створенні таких осередків є необхідність матеріально-технічного оснащення та кадрового забезпечення таких осередків (просторів).

Подані матеріали мають виключно рекомендаційний характер і не є обов'язковою вимогою для ЦПРПП. Осередки (простори) психологічної підтримки, за рішенням засновника, можуть створюватися на базі інших установ, закладів.

Використані джерела

1. Алгоритми діяльності працівників психологічної служби : Т. 1 / авт. кол. за заг. ред. В. Г. Панка. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2019. 138 с. URL: <http://surl.li/uqwyxt>
2. Методичні рекомендації щодо впровадження циклограм працівників психологічної служби : метод. рек. / авт.-упор.: В.М. Горленко, Ю.А.Луценко, В. Д. Острова, Н. В. Сосновенко, І. І. Ткачук ; за заг. ред. В.Г. Панка. – Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 132 с. URL: <http://surl.li/qixujo>
3. Наказ МОН № 691 від 19.10.2001 «Про затвердження Положення про психологічний кабінет дошкільних, загальноосвітніх та інших навчальних закладів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0691290-01#Text>
4. Стягунова О. Психологічна підтримка педагогічних працівників: брошура до Типової програми підвищення кваліфікації керівників і педагогічних працівників центрів професійного розвитку педагогічних працівників. Київ. УІРО. 2023. 14 с. URL: <http://surl.li/scflnw>
5. Як вчити та навчатися в умовах війни. Інформаційно-методичні матеріали для дорослих (учителів, викладачів, психологів) зі створення сприятливих умов для навчання та розвитку в умовах воєнного часу. Автори-упорядники: З.Адамська, О. Нагула, К. Пуха, Т. Цюман. Заг. ред. Т. Цюман. URL: <http://surl.li/xdxfvo>

Матеріали цієї публікації можуть використовуватися за умови такого покликання:

Рекомендації щодо створення осередків (просторів) психологічної підтримки на базі центрів професійного розвитку педагогічних працівників / О. Дєдов, І. Новик. Київ : УІРО, 2024. 24 с.

